

Sanja Orlić, bacc.crim.
PU primorsko-goranska, MUP RH

ISTRAŽIVANJE NEZAKONITIH FINACIJSKIH TIJEKOVA PROFITA OSTVARENOM ORGANIZIRANIM KRIMINALOM

Sažetak

Uspjeh u suzbijanju organiziranog kriminala i kaznenih djela koje počinitelji čine radi stjecanja imovinske koristi, ogleda se prije svega kroz sposobnost institucija da od počinitelja oduzmu imovinsku korist koja je stečena kriminalnom aktivnošću. Kako se razvijalo društvo, tako su se razvijali i oblici organiziranog kriminala, čija je glavna karakteristika brza mogućnost prilagodbe u svim uvjetima, te jedini cilj stjecanje znatnog profita u što kraćem vremenu. Do profita organizirani kriminal dolazi na različite načine i prije svega zajedničkim djelovanjem ljudi koji svjesno i namjerno surađuju u nezakonitim aktivnostima. Da bi se imovina odnosno profit proizašao iz kaznenih djela organiziranog kriminala mogao oduzeti, prije svega je potrebno takvom profitu ući u trag. Istražitelji kao i druga nadležna tijela kaznenog progona trebali bi u svom radu uvijek težiti prema pronalasku takve imovine, jer glavni cilj organiziranog kriminala je stjecanje profita njegovom realizacijom. Stjecanje profita organizirani kriminal osigurava kroz predikatna kaznena djela, koja su najčešće povezana s nezakonitom trgovinom drogom, oružjem i visokotarifnom robom, trgovanjem i krijumčarenjem ljudima, prostitucijom, korupcijom i terorizmom. Istraživanje nezakonitih financijskih tijekova, formalnih ili onih neformalnih, kroz poduzimanje imovinskih izvida jedna je od obaveza policije tijekom provođenja kriminalističkog istraživanja. Zadaća je istražitelja da nakon utvrđivanja identiteta počinitelja kaznenog djela kojim je pribavljena protupravna imovinska korist, poduzimaju mjere i radnje kojima se treba utvrditi nastali profit, visina istog, gdje se on nalazi, bez obzira na promjenu njegovog vlasnika, sve s ciljem predlaganja njegovog bilo privremenog ili trajnog oduzimanja. Istraživanje tijeka nezakonitog profita proizašlog iz organiziranog kriminala smatra se jednim od najvećih izazova sadašnjosti i

budućnosti institucija koje se bave njegovim suzbijanjem.

Ključne riječi: *profit, organizirani kriminal, imovinski izvidi*

1. UVOD

Organizirani kriminal nalazi se visoko na ljestvici prijetnji međunarodnoj sigurnosti i prema nekim istraživanjima predstavlja sigurnosnu prijetnju ne samo sigurnosti neke države, već je i ono što usporava gospodarski razvoj neke države i što narušava vladavinu prava. Organizirani kriminal svoju je priliku pronašao u globalizaciji i prije svega u zemljama u tranziciji. Kako se razvijalo društvo, tako su se razvijali i oblici organiziranog kriminala, čija je glavna karakteristika brza mogućnost prilagodbe u svim uvjetima, te jedini cilj stjecanje znatnog profita u što kraćem vremenu.

Istraživanje predikatnih kaznenih djela podrazumijeva i istraživanje nezakonitih financijskih tijekova nezakonito stečenog profita, jer upravo taj nezakonito stečeni profit, kako bi mogao biti od koristi organiziranom kriminalu, prolazi kroz nezakonite financijske tijekove, a sve s ciljem da mu se što teže ili uopće ne uđe u trag. Ovaj rad koji je proizašao iz završnog rada na studiju kriminalistike Visoke policijske škole u Zagrebu, ima za cilj ukratko objasniti financijske tijekove profita koji je nezakonito stečen, upotrijebljen i nezakonito, kroz formalne ili neformalne, odnosno alternativne sustave za prijenos novca, kaznenim djelom pranja novca prebačen preko državne granice, bez obzira u kakvom se obliku on nalazio, međutim ne ulazi detaljno u procesne odredbe kaznenog prava koje se odnose na mjere privremenog i trajnog oduzimanja ili zamrzavanja. S obzirom na činjenicu da je postupak istraživanja nezakonitih financijskih tijekova profita kroz stručnu literaturu jezično evoluirao od pojma financijskih istraga, financijskih izvida, do imovinskih izvida i unatoč činjenici da Zakon o kaznenom postupku u svojim odredbama ne razlikuje imovinske izvide već ih svrstava pod isti nazivnik „izvidi“ koje poduzima nadležno tijelo, te daje pojašnjenje pojma financijskog istražitelja kao osobe koja sudjeluje u poduzimanju izvida ili hitnih dokaznih radnji, u ovome radu koristit će se, u smislu istraživanja nezakonitih financijskih tijekova, onaj širi pojam imovinskih izvida, budući da nezakonito stečen profit kroz faze pranja novca mijenja svoj oblik i ne podrazumijeva samo financijsku imovinu već i onu materijalnu u smislu nekretnina i pokretnina kao što su zlato, dragocjenosti i umjetnički predmeti. Osim toga materijalne odredbe koje su sadržane u Kaznenom zakonu (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15) ne podrazumijevaju i ne daju definiciju financijske dobiti već imovinske koristi od kaznenog djela, koja se sastoji od svakog uvećanja ili sprečavanja umanjenja imovine do kojeg je došlo počinjenjem kaznenog djela, imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od

kaznenog djela te svaka druge koriste koja je dobivena od neposredne imovinske koristi od kaznenog djela ili imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela bez obzira nalazi li se na području Republike Hrvatske ili izvan njega.

2. POJAM I OPSEG ORGANIZIRANOG KRIMINALA I NEZAKONITIH FINACIJSKIH TIJEKOVA

Razmatrajući nezakonite financijske tijekove, nemoguće je ne započeti razmatranje bez pojašnjenja uz njih organski vezanog pojma organiziranog kriminala. U suvremenoj teoriji i praksi prisutan je određen problem kod usvajanja njegove definicije koja bi bila općeprihvaćena, a u kontekstu primjene ovog pojma u Hrvatskoj s potpunim pravom neki autori navode jezičnu dilemu koja se često pojavljuje u javnosti, a koja se odnosi na korištenje pojmova kriminalitet i kriminal kao istoznačnica (cf. Savić, 2015:15). Pojam kriminalitet predstavlja negativnu društvenu pojavu odnosno kršenje društvenih normi za koje je predviđena sankcija, dok se pojam kriminal odnosi na sam postupak/čin određene kažnjive radnje.

U kontekstu složenosti pojma organiziranog kriminala njegovo cjelovito određenje gotovo je nemoguće postaviti, a uzrok je u tome što ne postoje pouzdani pokazatelji koji mogu jasno konkretizirati opseg, pojavne oblike, etiologiju i moguće posljedice i opasnost organiziranog kriminala na nekom području (Skorupan, 2000:688). Upravo sposobnost i brzina evolucije otežava njegovo definiranje i određivanje njegovog opsega.

U pokušaju definiranja pojma navodi se kako hrvatska kriminalistička teorija i praksa prihvaća definiciju da organizirani kriminal obuhvaća sustavno planirana, pripremana i podjelom uloga počinjena kaznena djela koja čine sudionici udruženi u zločinačku organizaciju trajnim djelovanjem, uz uporabu zastrašivanja, nasilja ili korupcije, bez obzira na državne granice, sa svrhom stjecanja financijske dobiti ili društvene moći (Sačić, 2001:16). Ovom definicijom Sačić daje jasan pregled o najvažnijem elementu organiziranog kriminala, a to je koristoljublje. Bez koristi odnosno profita koji je stečen počinjenjem predikatnih kaznenih djela, organizirani kriminal kao globalna pojava vrlo sigurno ne bi postojao.

Prema Pravilniku o načinu i rokovima dostavljanja podataka Uredu za sprječavanje pranja novca o kaznenom djelu pranja novca i financiranja terorizma (NN 87/08) predikatnim kaznenim djelom smatra se svako djelo određeno kaznenim ili drugim zakonom kao kazneno djelo te kojim je ostvaren nezakonit prihod koji je predmet kaznenog djela pranja novca. Iz teksta Rezolucije Europskog parlamenta od 23. listopada 2013. godine o organiziranom kriminalu, korupciji i pranju novca: preporuke za radnje i inicijative koje treba poduzeti (završno

izvješće) procjenjuje se da u Europskoj uniji djeluje oko 3600 međunarodnih zločinačkih organizacija i da je od tog broja njih 70% zemljopisno heterogeno i više od 30% djeluje u različitim područjima kriminala. Organizirani kriminal prisutan je svuda, a područje na kojemu djeluju zločinačke skupine tamo je gdje se može ostvariti zarada (cf. Novosel, 2001:42).

Zarada ostvarena djelovanjem organiziranog kriminala najčešće svoj put pronalazi kroz nezakonite financijske tijekove eng. *Illicitfinancialflows* (skraćeno IFFs) i to bez obzira o kojem se pojavnom obliku organiziranog kriminala radi. Pod pojmom nezakonitih financijskih tijekova prije svega podrazumijeva se novac koji je nezakonito stečen, prebačen ili korišten preko granice. U praksi nezakoniti financijski tijekovi podrazumijevaju raspon od toga da fizička osoba prebacuje sredstva na svoj ili tuđi račun, izbjegavajući plaćanje poreza, pa sve do složenih metoda pranja novca višeslojnih kriminalnih mreža koje skrivaju vlasništvo nad tim nezakonito stečenim profitom (Ritter, 2015:10). Nezakoniti financijski tijekovi kao takvi mogu biti formalni i neformalni odnosno alternativni. Formalnim smatramo one koji se događaju unutar uređenih financijskih sustava, odnosno zakonite transakcije i one koje se pokušavaju prikazati kao zakonite. Oni su kao takvi podložni nadzoru financijskih institucija. Međutim, s druge strane mnogo veća opasnost krije se u neformalnim odnosno alternativnim sustavima za prijenos ili doznake novca, koji su potpuno izvan nadzora i ne ovise o uslugama financijskih institucija ili njihovom nadzoru. Takvi alternativni načini prijenosi novca posebno su ranjivi u društvima u kojima u potpunosti izostaje mogućnost formalnog prijenosa novca, zbog čega se smatraju visokim rizikom za društvo u cjelini.

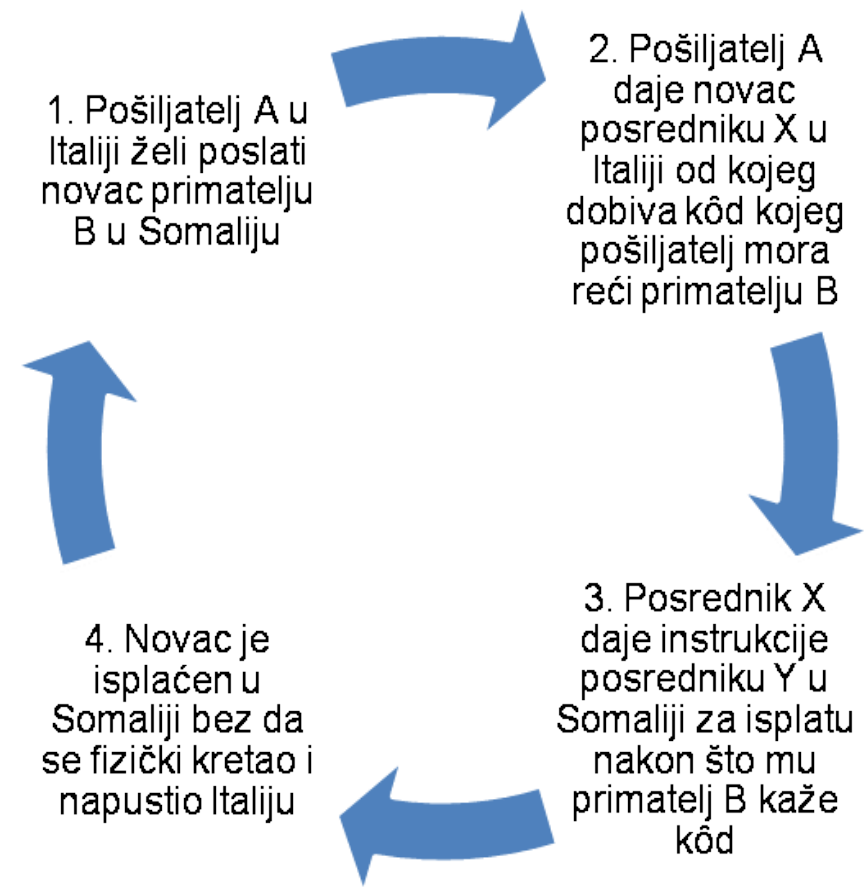
2.2. Organizirani kriminal i alternativni načini prijenosa novca

Alternativni ili neformalni načini prijenosa novca relativno su nepoznati u Hrvatskoj, međutim, odavno poznati u ostatku svijeta, prije svega u Sjedinjenim Američkim Državama, te se u stručnoj literaturi najčešće spominju pod nazivom remittance. Alternativni načini prijenosa novca predstavljaju i omogućavaju brzu i efikasnu metodu za doznake novca. Oni su zbog svoje anonimnosti i izostanka traga posebno ranjivi kada je u pitanju pranje novca (cf. Orlić, 2015:62).

Alternativni načini prijenosa novca u svijetu se različito nazivaju Hawala, Fei - Ch'ien, Padala, Hundi, Hui Kuan i Phei Kwan (El-Qorchi, Maimbo i Wilson, 2003:1). S obzirom na to da je od navedenih alternativnih načina prijenosa novca na području Europske unije relativno najpoznatiji sustav prijenosa novca hawala, u kontekstu organiziranog kriminala njegovu su vrijednost, jednostavnost i pouzdanost prepoznale organizirane kriminalne skupine povezane s krijumčarenjem drogom i trgovinom ljudima. S tim u svezi, te zbog stalnih migracija naroda povijesno vezanih uz ovaj sustav, kao takav

svakako zaslužuje više pažnje.

Hawala sustav odnosi se na prijenos sredstava s jednog mjesta na drugo putem davatelja usluga, posrednika koji se u engleskom jeziku nazivaju hawaladars, a najčešće je u povijesti korišten od strane nezakonitih migranata, kojim su oni doznawali svoj novac iz zemlje u kojoj nezakonito borave svojoj rodbini u državu iz koje dolaze. U ovom sustavu za prijenos novca nema „fizičkog“ kretanja novca i način ovakvog prijenosa nezakonit je u većini zemalja. Način jednostavne hawala transakcije između korisnika i posrednika u koji se nalaze u različitim državama prikazana je na slici 1., a kompleksnost ovisi o tome koliko je korisnika uključeno u samu transakciju, čime ju je i teže razotkriti.

Slika 1. Prikaz hawala transakcije

Posrednici u hawala sustavu koji obavljaju financijske transakcije bez dozvole i bez nadzora države, prihvaćaju gotovinu, vrijednosne papire i druga vrijedna sredstva poput zlata ili dijamanata na jednom mjestu, a plaćaju ugovoreni iznos u gotovini na drugom mjestu, bez obveze da znaju osobne podatke svojih klijenta i bez potrebe da, osim za vlastite potrebe vode evidencije o izvršenim transakcijama (Bunt, 2008:116).

Upravo korist od izostanka potrebe o identifikaciji klijenta i niske provizije koje naplaćuju posrednici prepoznao je i organizirani kriminal koji je u nekoliko slučajeva na području nekih država članica Europske unije korištenjem ovog sustava nezakonitog financijskog tijeka novca, vršio prijenos profita zarađenog od krijumčarenja i trgovine ljudima, što je navedeno u izvješću Financial Action Task Force (skraćeno FATF) pod nazivom *Illicit Financial Flows in the context of Afghanistan's Opium Economy* (2011:3). Činjenicu da su ovakvi sustavi prijenosa novca povijesno i geografski povezani s državama Bliskog Istoka potvrđuje izvješće United Nations Office on Drugs and Crime (skraćeno UNODC) za 2011. godinu u kojem se navodi kako je u Afganistanu upravo novac nastao iz proizvodnje opijuma svoj tijek iz Afganistana imao kroz hawala sustav. Također, u zajedničkom izvješću Europol-a i Interpol-a iz svibnja 2016. koje se odnosi na zajedničke operacije poduzete prema krijumčarima ljudima navedeno je kako se ovakav sustav prijenosa novca koristi od strane kriminalnih mreža koje djeluju u Turskoj i Iraku. Prema objavljenim podacima Europol-a iz lipnja 2016. koji se odnose na dnevno praćenje organiziranih kriminalnih mreža povezanih s krijumčarenjem i trgovinom ljudima, objavljeno je da je u 2016. godini u odnosu na 2015. već zabilježeno povećanje korištenja hawala sustava za 7 %.

Na razini institucija koje se bave praćenjem i istraživanjem nezakonitih financijskih tijekova, ne postoji podatak o tome koliko stvarno hawala posrednika djeluje na području Europske unije, iako je još 2001. godine FATF-a u svojoj preporuci za učinkovitu borbu protiv pranja novca i terorizma navela i nužnost da zemlje u svoje zakonodavstvo implementiraju obvezu registracije ovakve vrste djelatnosti odnosno posredništva. Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma (NN 87/08, 25/12) u Republici Hrvatskoj je između niza drugih mjera propisan i nadzor nad obveznicima u nebankarskom financijskom poslovanju, kojima se smatraju fizičke i pravne osobe.

3. KRIMINALISTIČKO ISTRAŽIVANJE NEZAKONITIH FINACIJSKIH TIJEKOVA PROFITA PODUZIMANJEM IMOVINSKIH IZVIDA

Istraživanje nezakonitih financijskih tijekova kroz izvide kaznenih djela provodi se kada postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo kojim je pribavljena protupravna imovinska korist, što je predviđeno u članku 206.i

Zakona o kaznenom postupku (NN152/08, 76/09, 80/11,121/11, 91/12, 143/12, 56/13,145/13, 152/14, 70/17). Istim zakonom izvidi se dijele na izvide koje provodi državni odvjetnik i izvide koje je državni odvjetnik naložio policiji, međutim kako je to ranije spomenuto zakon ih ne razlikuje nazivom prema tome radi li se o istraživanju imovine. Ako je državni odvjetnik naložio provođenje izvida policiji, ona u provođenju tih izvida ima obvezu postupanja po njegovim nalogima i tada je ograničena u provođenju pojedinih radnji. Važnost izvida kaznenih djela ogleda se u njihovoj svrsi, a to je poduzimanje radi otkrivanja i njihovoj tajnosti. Ako policija na osnovu svojih saznanja, bez naloga državnog odvjetnika ipak sama oduči provoditi izvide, tada postupa po posebnom zakonu odnosno članku 11.a Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14) i tada državni odvjetnik ne nadzire poduzimanje ovih izvida. Često se izvidima ne pridaje dovoljno pažnje, posebice onima koji se odnose na prikupljanje podataka o imovini koja je pribavljena izvršenjem kaznenih djela gospodarskog kriminala, organiziranog kriminala i slično (Novosel, 2007:743). Uzrok ovoga ogleda se najčešće u pristupu provođenja kriminalističkih istraživanja, gdje se vrlo često u fokusu istražitelja nalazi samo otkrivanje i uhićenje počinitelja kaznenog djela, kao i medijski populizam koji se najčešće temelji na interesu jedino za događaje u kojima je prikupljena znatna imovinska korist i ukoliko se radi o medijski eksponiranim osobama. Međutim, neovisno o tome radi li se o kaznenim djelima organiziranog kriminala, korupcije ili kaznenim djelima koja nisu počinjena u sastavu zločinačkog udruženja, već pojedinačno, primaran cilj istražitelja i ovlaštenog tužitelja uvijek bi trebala biti imovina koja je pribavljena kaznenim djelom.

3.1. Pojam imovinskih izvida

Pod pojmom imovinskih izvida podrazumijevamo određene radnje (niz provjera) kako bi se utvrdio opseg i sadržaj imovinske koristi, okolnosti pod kojima je korist stečena te gdje, odnosno kod koga se ta korist nalazi. Pravo vrijeme za započinjanje ovakvih izvida jest odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a svakako prije provođenja radnji na temelju kojih osumnjičenik saznaje da se protiv njega vode izvidi (prije pretrage stana ili drugih prostorija), sa svrhom dobivanja prednosti u odnosu na osumnjičenika (Novosel, 2007:747). Do srpnja 2017. oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom ili prekršajem u Hrvatskoj bilo je regulirano Zakonom o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarenim kaznenim djelom i prekršajem (NN 145/10, u daljnjem tekstu ZOPOIK) i djelomično odredbama Zakona o kaznenom postupku i Zakonom o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03, 110/07, 45/11, 142/12), međutim praksa je pokazala kako je ZOPOIK od razdoblja donošenja ipak nije postigao svoj cilj, a to je prije svega bio jednostavnije provođenje postupka

oduzimanja nezakonito stečene imovine zbog čega je zakonodavac ovaj zakon stavio izvan snage, a njegove pojedine procesne odredbe implementirane su posljednjim izmjenama u Zakon o kaznenom postupku, sa svrhom da se postigne ujednačenost postupanja.

Jedna od radnji imovinskih izvida ogleda se u zahtjevima za dostavu potrebnih podataka Ministarstvu financija, Poreznoj upravi, Carinskoj upravi, Državnom uredu za reviziju, Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga (HANFA) i drugim državnim tijelima, organizacijama i bankama i drugim pravnim osobama koje raspolažu s takvim podacima. Člankom 52. Zakona o državnom odvjetništvu (NN 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11, 130/11, 72/13, 148/13, 33/15, 82/15) propisano je da kada takav zahtjev za dostavu podataka uputi državni odvjetnik, navedena tijela dužna su postupiti po njegovom zahtjevu i dostaviti tražene podatke. Da bi došao do potrebnih podataka o ostvarenoj imovinskoj koristi, državni odvjetnik može od prije navedenih institucija, sukladno njihovim ovlastima, zahtijevati kontrolu poslovanja pravnih i fizičkih osoba i u skladu s odgovarajućim propisima, te zahtijevati privremeno oduzimanje novca, vrijednosnih papira, predmeta i dokumentacije koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i obavljanje nadzora i dostavu podataka koji mogu poslužiti kao dokaz o imovini ostvarenoj kaznenim djelom.

Državni odvjetnik može također zatražiti obavijesti o prikupljenim, obrađenim i pohranjenim podacima u svezi s neobičnim i sumnjivim novčanim transakcijama. Kada do željenih podataka ne može doći sam ili putem drugih tijela, državni odvjetnik će naložiti policiji prikupljanje potrebnih obavijesti provođenjem izvida i poduzimanjem drugih odgovarajućih mjera. Pri tome državni odvjetnik treba pobliže odrediti radnje koje policija treba poduzeti sa svrhom prikupljanja podataka o imovini. Protokolom o zajedničkom radu policije i državnog odvjetništva tijekom prethodnog i kaznenog postupka uređen je zajednički rad ovih institucija tijekom provođenja izvida kaznenih djela, provođenja dokaznih radnji i istrage, kao i tijekom kaznenog postupka sa svrhom otkrivanja i kaznenog progona počinitelja kaznenih djela.

3.1.1. Otkrivanje i istraživanje kaznenog djela kojim je nezakonito stečen profit

Otkrivanje i istraživanje kaznenih djela kojima je nezakonito stečen profit podrazumijeva poduzimanje radnji od strane policije i drugih nadležnih tijela kojima se razjašnjavaju sva pitanja u svezi određenog kaznenoga djela, počinitelja i drugih okolnosti vezanih uz kazneno djelo. Prilikom provođenja imovinskih izvida prije svega se treba uzeti u obzir činjenica prema kojoj počinitelji, s ciljem prikrivanja protuzakonito dobivenog profita, istog predaju drugim osobama, tzv. pomagačima (roditeljima, braći i sestrama, ženi, djeci i

sl.) odnosno kada na njihova imena kupuju nekretnine, pokretnine, vrijednosne papire i druge vrijednosti, a sve s ciljem da im se imovina stečena izvršenjem kaznenog djela ne oduzme. Osim toga ovdje je važno istaknuti kako je prisutna opasnost od uništavanja, prikrivanja ili naknadnog kreiranja prije svega poslovne dokumentacije, sa svrhom otežavanja dokazivanja (cf. Orlović i Pajčić, 2007;725).

Uspješnost dokazivanja nezakonito stečenog profita ovisi upravo o brzini reakcije nakon zaprimanja prijave da je počinjeno kazneno djelo. Istražitelji moraju kroz obavještajni ciklus, odnosno analitičku obradu prikupljenih podataka, dobiti podatak o tome koja je visina nezakonite imovinske koristi, koji su oblici te nezakonite imovine i utvrditi formalnog vlasnika imovine. Analitička obrada predstavlja dio obavještajnog ciklusa u kojem se podaci u procesu planiranja, prikupljanja, procjene, obrade, analize i razdiobe obrađuju odnosno prerađuju u analitički proizvod.

3.1.2. Utvrđivanje postojanja nezakonito stečenog profita

Da bi se protupravno pribavljena imovina, odnosno profit stečen kaznenim djelom mogao oduzeti prije svega je potrebno utvrditi visinu imovinske koristi koju je počinitelj stekao izvršavanjem kaznenih djela, utvrditi gdje se imovina nalazi jer počinitelji najčešće „peru prljav novac“, pretvaraju ga u legalni novac i ulažu u legalne poslove, često na ime bližih srodnika, ponekad prijatelja ili osoba koje za to dobiju naknadu. Sve to čine samo s jednim ciljem da im novac ne bi bio oduzet. Stoga je nužno do završetka postupka počiniteljima onemogućiti da takav novac ili imovinu sakriju. Na temelju nekih pokazatelja može se jednostavno utvrditi da počinitelj ima imovinu koja je u nerazmjeru s njegovim redovitim приходima. Tijekom prikupljanja cjelokupno raspoloživih podataka vezanih uz imovinsko stanje interesantne osobe, sastavlja se službena zabilješka o provedenim imovinskim izvidima. Takva zabilješka mora sadržavati podatke o razdoblju inkriminacije, odnosno da se po svakoj kalendarskoj godini prikažu svi prihodi i rashodi osobe nad kojom se provode imovinski izvidi. Pri tome se pod приходima podrazumijevaju: prihodi iz radnog odnosa, prihodi od prodaje nekretnina, prihodi od kapitala, prihodi od realiziranih kredita, prihodi primljenih zajmova od drugih fizičkih ili pravnih osoba, prihodi od prodaje vozila, prihodi od prodaje plovila, prihodi od prodaje vrijednosnih papira i sl. Pod rashodima se podrazumijevaju: rashodi od kupovine i/ili izgradnje nekretnina, rekonstrukcije nekretnina, rashod od kupovine pokretnina, rashodi od danih zajmova, rashodi od kupovine plovila, vrijednosnih papira, rashodi vezani uz korištenje raznih kreditnih kartica, rashodi osobne potrošnje kućanstva. Nakon toga se zaključkom utvrđuju razlike između prihoda i rashoda u vrijednosnim pokazateljima, kao i iznos prihoda za koje se ne utvrditi porijeklo.

3.2. Prikupljane obavijesti i izvori informacija

Veliki broj državnih i drugih tijela na lokalnim i regionalnim razinama u Republici Hrvatskoj imaju ovlast prikupljanja obavijesti (Milivojević i Filipić, 2015:72). Prikupljanje obavijesti smatra se osnovom policijskog operativnog rada, a u pogledu poduzimanja izvida od strane policije ono je najčešće korištena ovlast i ono na čemu se vrlo često temelji daljnji rad istražitelja, ukoliko se prikupljenim obavijestima prida dovoljno pažnje i interesa. Saznanje o kaznenom djelu može se prikupljati iz unutarnjih i vanjskih izvora (Orlović i Pajčić, 2007:710). Zakonodavac je u Hrvatskoj propisao da je policija temeljem odredbe članka 13. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14) ovlaštena prikupljati, procjenjivati, pohranjivati i koristiti podatke i to pod određenim uvjetima što je u smislu provođenja imovinskih izvida predviđeno u odredbi članaka 23. istog Zakona koji navodi da policija prikuplja podatke i o nezakonito pribavljenoj koristi. Aktivnosti policije u smislu prikupljanja obavijesti moraju biti integrirane u redovne kriminalističke obrade, koje se odnose ne samo na gospodarski kriminal i korupciju već i na druge linije rada, posebice organizirani kriminal i kriminalitet droga, ali i u sve ostale izvide kaznenih djela kojima se pribavlja velika imovinska korist. Aktivnost koja mora biti usmjerena prema otkrivanju i povezivanju sumnjivih tijekova novca, odnosno profita koji nije u razmjeru s mogućnošću zakonite zarade, predmeta i prava s ciljem detektiranja pravog izvora odnosno stvarnih i formalnih promjena vlasništva nad istima.

Prema priručniku Britanske agencije zadužene za provođenje obuke policijskih službenika u Velikoj Britaniji objavljenom 2006. godine, koji se odnosi na praktične savjete pri provođenju financijskih istraga, financijskim informacijama smatraju se sve moguće informacije koje se odnose na novac, imovinu i financije bilo koje vrste, a ovakve informacije prisutne su u svakom aspektu života osobe koja se smatra interesantnom u smislu provođenja ovakvih izvida.

Policija može radi obavljanja policijskih poslova temeljem odredbe iz članka 25. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima tražiti osobne i druge podatke od državnih tijela i drugih osoba koje posjeduju te podatke ili su ih ovlašteni voditi. U odnosu na policijske službenike i njihovo prikupljanje informacija o nezakonitim financijskim tijekovima, temeljem ovlasti iz Zakona o uredu za suzbijanje organiziranog kriminala i korupcije kojim je ustrojen specijaliziran ured Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, državni odvjetnici imaju cijeli spektar mjera, ovlasti i mogućnosti, na temelju kojih mogu ulaziti u trag sredstvima, приходima ili imovini za koje postoji sumnja da su pribavljeni kaznenim djelima (cf. Čule, 2005:705). To traganje može se usmjeravati ne samo na području Republike Hrvatske već i prema stranim državama ili organizacijama, budući da organizirane skupine uglavnom zaradu premještaju u druge države s ciljem da se zaradi što teže uđe u trag.

Kao dobar primjer za prikupljanje informacija o nezakonitim tijekovima može se navesti američki FinCEN koji prilikom obrade podataka ostvaruje pristup brojnim službenim (državnim) bazama podataka, ali i bazama privatnog sektora.

Da bi se došlo do informacije kako netko posjeduje nezakonito bogatstvo, najjednostavnijim se smatra pretraga stambenog ili poslovnog prostora zbog uvida u pisane dokumente ili zapise u računalima. Međutim, često indicije koje ukazuju na nezakonito pribavljenu imovinsku korist nisu dovoljno čvrste da bi se na temelju njih moglo pribaviti nalog za pretragu. U tom slučaju potrebno je dodatno prikupiti informacije iz što više raspoloživih javno dostupnih izvora ili informacija iz državnih baza podataka, koji unatoč svojoj važnosti nažalost predstavljaju samo manji dio mogućnosti izvora informacija.

U Hrvatskoj baze podataka iz kojih je moguće pronaći primjerice informacije o nekretninama su: preglednik katastarskih podataka u kojem je moguće javno pregledavati podatke putem broja katastarske čestice ili brojem posjedovnog lista, kao i iz nacionalnog sustava identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj poznatijeg pod nazivom ARKOD. Iz ovih baza podataka vrlo se jednostavno može doći do informacija o vlasniku neke nekretnine. Osim javno dostupnih baza podataka, informacije je moguće prikupiti i od strane drugih državnih tijela kao što su Porezna uprava, Carinska uprava, Lučka kapetanija itd.

Izvori informacija kada se radi o provođenju imovinskih izvida također mogu predstavljati i informacije koje dolaze iz provođenja svakodnevnih dužnosti policijskih službenika, a pri tome se prije svega podrazumijevaju informacije koje se mogu prikupiti prilikom provođenja pregleda ili pretrage, primjerice vozila ili prostorija. Tako najčešći izvori informacija o financijama koji mogu biti pronađeni prilikom pretrage su razni računi, bilješke (čak i one na najmanjem papiru), telefoni, telefonski brojevi, novčanici, prepaid kartice, fotografije, itd. Međutim, ovakvi izvori informacija su beskorisni ako istražitelji i policijski službenici nemaju barem elementarna znanja o tome što sve može biti vrijedno saznanje ili trag prema skrivenoj imovini, jer imati otvorene misli o profitu koji je stvoren počinjenjem kaznenog djela, tijekom kriminalističkog istraživanja, može biti od velike pomoći u istraživanju predikatnog kaznenog djela ili kaznenog djela pranja novca. Stoga spoznaja o nezakonitoj imovini ne bi trebala biti jedino u fokusu financijskih istražitelja već svakog policijskog službenika. Zanimljive informacije mogu posjedovati banke ili drugi subjekti platnog prometa koje zbog obveze čuvanja bankarske tajne do izmjena Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala, odnosno inkriminacije ne dostavljanja informacija kroz članak 42.a nekada nisu dostavljale podatke o novcu, pohranjenim dragocjenostima i vrijednosnicama (cf. Čule, 2005:707).

Osim toga koristan izvor informacija prilikom provođenja imovinskih izvoda mogu biti otvoreni izvori odnosno društvene mreže i Internet gdje su u većini slučajeva podaci javno dostupni i gdje često osobe koje pripadaju kriminalnim skupinama zbog prestiža među svojim prijateljima, javno pokazuju svoju nerazmjernu imovinu. Prema mišljenju Europol-a iznesenom na on-line seminaru na temu oduzimanja nezakonite imovine, u organizaciji CEPOL-a, u kontekstu provođenja imovinskih izvoda i tijeka novca važan izvor informacija mogu biti porezni uredi, banke, financijske institucije poput Western Union i Moneygram poslovnica, gospodarske komore, telefonski operateri, kriminalističke evidencije iz prošlosti, kriminalističko-operativne veze itd.

4. ZAKLJUČAK

Pred istražitelje koji provode istraživanje nezakonitih financijskih tijekova postavlja se zadaća da po utvrđivanju identiteta počinitelja kaznenog djela kojim je pribavljena protupravna imovinska korist tijekom provedbe izvoda, poduzimaju mjere i radnje kojima se treba utvrditi i nastali profit odnosno imovinska korist, visina iste koristi, gdje se ona nalazi, bez obzira na promjenu njezinog oblika ili vlasnika, sve s ciljem predlaganja kako privremenog, tako i trajnog oduzimanja nezakonito stečenog profita, što zahtjeva angažiranje sposobnih i naročito motiviranih istražitelja.

S tim u svezi nije nevjerojatan zabrinjavajući podatak kako 98,9 % profita od kriminala na području Europske unije, unatoč širokom spektru propisa na međunarodnoj razini kojima je regulirano pitanje pranja novca i oduzimanje nezakonito stečenog profita, ipak nije oduzeto. Prema neslužbenim podacima za razdoblje od 2011. do 2015. godine u Republici Hrvatskoj iznos trajno oduzete imovine kretao se oko 6,4 milijuna kuna, dok je prema podatku koji proizlazi iz godišnjeg izvješća Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2015. godinu oduzeto 68,8 milijuna nezakonito stečene imovine. Dakle, posve je jasno kako jedino usmjeravanje na profit koji je stečen kaznenim djelom predstavlja učinkoviti instrument u sprječavanju i prevenciji kriminala jer imovinska korist je razlog i motiv većine kaznenih djela i samo njezinim pronalaskom i oduzimanjem organizirani kriminal može postati neisplativ.

Međuinstitucionalna suradnja, zajedničko djelovanje i svijest sudionika u postupku pronalaska nezakonito stečenog profita presudno je za uspješno provođenje imovinskih izvoda, a smanjenje udjela kaznenih djela organiziranog kriminala u ukupnom broju kaznenih djela jedan je od faktora koji mogu povećati osjećaj sigurnosti svih građana. Samo ovakva orijentiranost u radu istražitelja i ostalih subjekata koji sudjeluju u provođenju imovinskih izvoda, u smislu praćenja profita odnosno tijeka novca, može biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminala.

LITERATURA

Knjige:

1. Bunt, H.G van de (2008): U knjizi: Organized Crime: Culture, Markets and Policies, The Role of Hawala Bankers in the Transfer of Proceeds from Organised Crime, Springer International Publishing AG (Cham, Switzerland), str. 113-126.
2. El-Qorchi, Mohammed; Maimbo, S. Munzele,; Wilson F., John, (2003): Informal Funds Transfer Systems An Analysis of the Informal Hawala System, International Monetary Fund, (Washington DC).
3. Sačić, Ž. (2001): Organizirani kriminal – metode suzbijanja, Informator, Zagreb.
4. Savić, D. (2015): Organizirani kriminalitet (ne)prepoznata prijetnja, Jesenski i Turk, (Zagreb).
5. Stessens, G. (2005): Money Laundering: A New International Law Enforcement Model (Cambridge Studies in International and Comparative Law), Cambridge University Press, (Cambridge,UK).

Članci u znanstvenim i stručnim časopisima:

1. Čule, J.(2005): Traganje i osiguranje prisilnog oduzimanja sredstava, prihoda ili imovine ostvarene kaznenim djelom prema odredbama ZUSKOK-a, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), vol. 12, broj 2, str. 703-737.
2. Milivojević, L. i Filipić, K. (2015): Pozicija javne ovlasti za prikupljanje obavijesti u hrvatskom pravnom sustavu, Kriminalistička teorija i praksa Vol. 2. , No. 2/15 prosinac 2015. str. 69-89.
3. Novosel, D. (2001): Posebnosti Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), str. 41-83.
4. Novosel; D. (2007): Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), Vol. 14, No. 2, str. 739-783.
5. Orlović, A. i Pajčić, M. (2007): Policijski izvidi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), Vol. 14, No. 2/2007, str. 695-738.

6. Orlić. S. (2015): Uvod u razumijevanje neformalnog sustava prijenosa novca Hawala, Kriminalistička teorija i praksa Vol. 2. No.1/15, srpanj 2015. str. 59-67.
7. Skorupan, V. (2000): Općenito o organiziranom kriminalu, s posebnim osvrtom na kaznenopravni i penološki aspekt, Društvena istraživanja. Časopis za društvena pitanja, vol.9 No. 4-5 (48-49) str. 687-727.

Dokumenti/statistički izvori:

1. Godišnje izvješće o radu za 2015. godinu, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova
2. OECD (2014): Illicit Financial Flows from Developing Countries Measuring OECD Responses, OECD Publishing.
3. UNODC, (2011): Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes, research report, (Beč).
4. UNODC, (2011): Illicit Financial Flows in the context of Afghanistan's Opium Economy, (Beč).

Pravni izvori:

1. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.
2. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 556/13, 145/13, 15/14, 70/17.
3. Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka uredu za sprječavanje pranja novca o kaznenom djelu pranja novca i financiranja terorizma, Narodne novine, br. 87/08.
4. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine, br. 76/09, 92/14.
5. Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine, br. 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11, 130/11, 72/13, 148/13, 33/15, 82/15.
6. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma, Narodne novine, br. 87/08, 25/12.
7. Zakon o Uredu za sprječavanje organiziranog kriminala i korupcije, Narodne novine, br. 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13.
8. Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem, Narodne novine, br. 145/10.
9. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine, br. 151/03, 110/07, 45/11, 142/12.

10. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave, Narodne novine, br. 104/16.
11. Protokol o zajedničkom radu policije i državnog odvjetništva tijekom prethodnog i kaznenog postupka, Zagreb, 29. kolovoz 2011.

Internetski izvori:

1. <http://www.app.college.police.uk/app-content/investigations/investigative-strategies/financial-investigation-2/money-laundering/> - pregledano 15.04.2016.
2. https://www.unodc.org/documents/afghanistan/Rainbow_Strategy/Orange_Paper_12_December_2008.pdf - pregledano 01.06.2016.
3. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf – pregledano 02.06.2016.
4. <http://limun.hr/main.aspx?id=13644&Page=> - pregledano 01.06.2016.
5. <https://www.europol.europa.eu/content/epmt-daily-monitoring-report-200> - pregledano 15.06.2016.
6. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2016/11%20sjednica%2014%20Vlade//11%20-%2010.pdf> - pregledano 03.04.2017.

Predavanja:

1. CEPOL, Webinar Organised Property Crime: Money laundering and asset recovery, rujan 2016.

Summary

Investigation of illicit financial flows of profit that resulting from organized crime

Successful fight against organized crime and criminal offenses committed by perpetrators for the purpose of gaining property primarily is roll of institutions to take away the criminal gains from the perpetrator. To take away assets or profit that is derived from criminal offenses firstit is necessary to traceit and findit. Investigators and other competent authorities should always strive to find such property in their work because the main purpose of organized crime is to

gain profits through his realization. The investigation of illegal financial flows through property investigation is one of the obligations of the police in criminal investigation and whose task is to undertake measures and actions to determine the incurred profits. During the conduct of a property investigation, they take measures and actions to determine the profits, the height of the same, where it is located, regardless of the change of its owner, with the purpose of suggesting its temporary or permanent deprivation. Investigating the flow of illegal profits from organized crime is considered to be one of the biggest challenges faced by institutions, particularly the alternative money transfer systems that function outside the banking system.

Keywords: *profit, organized crime, property investigation*